Edīte Bērziņa

**TRIJU ZVAIGŽŅU ORDENI PAULA STRADIŅA
MEDICĪNAS VĒSTURES MUZEJA KRĀJUMĀ**

Ar Triju Zvaigžņu ordeni, kas dibināts 1924. gada 25. martā, līdz 1940. gadam apbalvoti vairāk nekā pusotra simta Latvijas ārstu. Precīzu apbalvoto skaitu noteikt ir grūti, jo ārsti ordeni saņēma galvenokārt par aktīvu sabiedrisko darbību, priekšzīmīgu dienestu Latvijas armijā un piedalīšanos Latvijas atbrīvošanas cīņās, tādēļ apbalvoto sarakstos profesija ne vienmēr norādīta. Pavisam pirmās Latvijas brīvvalsts laikā ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvotas 8810 personas, no tām ar I šķiras ordeni – 285, ar II šķiras ordeni – 391, ar III šķiras ordeni – 1323, ar IV šķiras ordeni – 2194, ar V šķiras ordeni – 4617 personas.

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājumā patlaban ir deviņi Triju Zvaigžņu ordeni. Nozīmīgākais šīs kolekcijas papildinājums saņemts 1998. gadā no profesora Jēkaba Alkšņa (1870–1957) mazdēla Valda Liepiņa, kas arī pats ir Triju Zvaigžņu ordeņa vīrsnieks (1996. gadā apbalvots ar IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeni). Profesora meitas Austras Liepiņas (1913–1998) ilgus gadus rūpīgi glabātie ordeni pēc viņas aiziešanas aizsaulē, pildot viņas novēlējumu tika nodoti muzejam. Muzeja Triju Zvaigžņu ordeņu kolekcija papildinājās ar profesora Jēkaba Alkšņa II šķiras ordeņa komplektu – zvaigzni un krustu, profesora dzīvesbiedres Elizabetes Luīzes Alksnes (1872–1941) IV šķiras ordeni un abu meitas Austras Liepiņas Triju Zvaigžņu ordeņa I pakāpes Goda zīmi. Tas ir pēdējo gadu vērtīgākais dāvinājums Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejam.

Vienīgais ārsts, kas apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa I šķiru, ir Pauls Kalniņš (1872–1945). 1927. gadā pēc Latvijas Valsts prezidenta Jāņa Čakstes nāves Sacīmas priekšsēdētājs Pauls Kalniņš kļuva par Valsts prezidenta vietas izpildītāju un šajā laikā viņam arī tika piešķirts šis augstais apbalvojums.

Ar Triju Zvaigžņu ordeņa II šķiru savulaik bija apbalvoti tikai seši Latvijas ārsti: 1926. gadā – Saeimas priekšsēdētājs sociāldemokrāts Dr. Pauls Kalniņš (1872–1945), 1928. gadā – Latvijas ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs Vācijā, Holandē, Šveicē un Ungārijā Dr. Oskars Voits (1866–1959), Latvijas Universitātes rektors (1927–1929) profesors Mārtiņš Zīle (1863–1945) un Kara sanitārās pārvaldes priekšnieks ārstu ģenerālis profesors Pēteris Sņikers (1875–1944), 1929. gadā – pirmais Latvijas izglītības ministrs, kultūras darbinieks Dr.med.h.c. Kārlis Kasparsons (1865–1962) un 1935.gadā Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes profesors Jēkabs Alksnis. Pie Latvijas ārstiem nosacīti varētu pieskaitīt arī Upsalas universitātes profesoru un Latvijas Universitātes anatomijas un histoloģijas profesoru no 1920. līdz 1925. gadam Gastonu Bakmani (1883–1964), kam 1927. gadā piešķīra Triju Zvaigžņu ordeņa III šķiru, bet 1929. gadā – II šķiru. Profesora Jēkaba Alkšņa apbalvojums ir vienīgais II šķiras Triju Zvaigžņu ordenis muzeja krājumā.

No trīsdesmit III šķiras Triju Zvaigžņu ordeņiem, kas tika piešķirti ārstiem Latvijā, Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā ir nonākuši četri. Tie ir 1928. gadā piešķirtie ordeņi Dr.med.h.c. profesoram Kārlim Baronam (1865–1944), Liepājas ārstam Aleksandram Kairem (1873–1936) un Dobeles ārstam Edgaram Francmanim (1878–1954), kā arī 1934. gadā piešķirtais apbalvojums Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes profesoram Dr.med.h.c. Ernestam Putniņam (1867–1962). Apbalvoto sarakstos Kārlis Barons minēts kā bijušais dzelzceļu galvenais ārsts, bet Aleksandrs Kaire – kā praktizējošs ārsts Liepājā, kas ir visai reti sastopams ieraksts apbalvoto sarakstos. Savukārt Edgara Francmaņa nopelni atzīmēti ar ierakstu – sabiedrisko darbinieks Dobelē.

Muzeja krājumā ir arī divi IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeņi: Latvijas Sarkanā Krusta Galvenās valdes ģenerālsēkretāra Jāņa Akmens (1887–1958) 1929. gadā saņemtais apbalvojums un profesora Jēkaba Alkšņa dzīvesbiedrei Elizabetei Alksnei par aktīvu sabiedrisko darbību 1927. gadā piešķirtais ordenis.

Arī izcilākās Latvijas žēlsirdīgās māsas ir saņēmušas Triju Zvaigžņu ordeni. Muzejam ir nodoti žēlsirdīgo māsu Justīnes Kuškes un Ženijas Bormanēs 1929. gadā saņemtie V šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.

Desmit Latvijas ārstu ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoti divas reizes. Viņu vidū arī profesors Jēkabs Alksnis, kas 1927. gadā saņēma III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni, bet 1935. gadā – Triju Zvaigžņu ordeņa II šķiru.

Proporcionāli nelielais apbalvoto mediķu skaits ir izskaidrojams ar kārtību, kādā notika personu izvirzīšana ordeņa piešķiršanai. Gandrīz puse ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoto ārstu to ir saņēmuši, pildot dienestu Latvijas armijā. Apbalvoti arī valsts pārvaldīšanā esošo ārstniecības iestāžu ārsti un apriņķa ārsti. Pārējiem ārstiem ordenis galvenokārt piešķirts par aktīvu sabiedrisko darbību.

Cerams, ka arī nākotnē Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja kolekcija papildināsies ar jauniem apbalvojumiem, un arī ar citu Latvijas mediķu ģimenēm veidosies tikpat veiksmīga sadarbība kā ar profesora Jēkaba Alkšņa ģimeni.